

PHÁT TRIỂN THỊ TRƯỜNG XUẤT BẢN SÁCH TINH GỌN HIỆN NAY

LÊ THỊ PHƯƠNG NGÀ*

Sách tinh gọn là thể loại sách viết lại dưới dạng tóm tắt nội dung những tác phẩm đã xuất bản. Hình thức thể hiện của loại sách này khá đa dạng, từ sách in truyền thống cho đến các định dạng khác như: audio (sách nói), ebook (sách điện tử), podcast (tập tin âm thanh), infographic (đồ họa thông tin) hay multimedia (đa phương tiện). Bằng lối trình bày giản lược hóa tác phẩm gốc, chủ yếu tập trung vào những vấn đề chính, sách tinh gọn giúp người đọc lĩnh hội nội dung, thông điệp chính của tác phẩm một cách nhanh chóng, hiệu quả. Môi trường văn hóa đọc đang thay đổi từng ngày theo đà phát triển của xã hội hiện đại đã mở ra không gian phát triển mới nhiều tiềm năng cho thị trường sách tinh gọn và định hình xu hướng xuất bản mới trong giai đoạn hiện nay.

1. Sự cần thiết phát triển thị trường xuất bản sách tinh gọn

Phát triển thị trường sách tinh gọn phù hợp với định hướng phát triển ngành Xuất bản hiện nay

Xuất bản là một ngành đặc thù, vừa thực hiện nhiệm vụ tư tưởng - văn hóa, vừa thực hiện chức năng của một đơn vị kinh tế văn hóa. Định hướng phát triển ngành Xuất bản trong Chỉ thị số 42-CT/TW ngày 25-8-2004 của Ban Bí thư về nâng cao chất lượng toàn diện hoạt động xuất bản, đã nhấn mạnh đến việc cần phải "xây dựng ngành xuất bản thành một ngành kinh tế - công nghệ phát triển toàn diện, vững chắc" (1). Định hướng này đã tạo động lực chính trị để các cơ sở xuất bản đẩy mạnh thực hiện chức năng của một đơn vị sản xuất -

kinh doanh, tập trung nâng cao chất lượng, đa dạng hóa hình thức, nội dung xuất bản phẩm đáp ứng nhu cầu ngày càng cao của thị trường văn hóa đọc. Việc các nhà xuất bản tăng cường phát triển mảng sách tinh gọn là một hướng đi đúng đắn, có thể đem lại hiệu quả kinh tế cao, trong bối cảnh nhu cầu của thị trường về loại sách này đang có xu hướng gia tăng do việc thay đổi

lối sống và văn hóa đọc của một bộ phận độc giả - nhất là độc giả trẻ - dễ thích nghi với môi trường xã hội trong thời đại số.

Phát triển thị trường sách tinh gọn đáp ứng nhu cầu của độc giả và xu hướng đọc trong xã hội hiện đại

Nhu cầu và xu hướng đọc của độc giả chịu ảnh hưởng lớn của các yếu tố kinh tế và công nghệ. Đời sống vật chất ngày một nâng cao nên đời sống văn hóa tinh thần của người dân cũng mở rộng, phong phú, đa dạng hơn. Sự phát triển vượt bậc của công nghệ trong cuộc Cách mạng công nghiệp 4.0 làm xuất hiện nhiều loại hình tiếp nhận thông tin, kiến

thức, thư giãn và giải trí. Cùng với đó là những thay đổi trong cơ cấu quỹ thời gian làm việc và hưởng thụ của mỗi con người theo yêu cầu của nhịp sống hiện đại. Bối cảnh kinh tế, xã hội đã tạo cơ sở thực tiễn để sách tinh gọn ra đời, đáp ứng nhu cầu, định hình xu hướng đọc của độc giả hiện nay - hướng tới loại hình xuất bản phẩm thể hiện ngắn gọn, chất lọc nội dung và tiêu tốn ít thời gian. Nhờ lợi thế ngắn gọn, cô đọng, dễ đọc, dễ tiếp thu, sách tinh gọn được nhiều độc giả lựa chọn để đáp ứng nhu cầu tìm kiếm thông tin, học tập và giải trí một cách nhanh chóng và thuận tiện nhất.

Sách tinh gọn là những ấn phẩm xuất bản ngắn, tóm tắt nội dung những tác phẩm được xuất bản, thể hiện dưới dạng bản in truyền thống hoặc bản điện tử. Đây là một xu hướng phát triển mới của ngành Xuất bản, vừa đáp ứng nhu cầu xã hội, vừa góp phần nâng cao hiệu quả kinh tế xuất bản. Bài viết nghiên cứu sự cần thiết phát triển thị trường sách tinh gọn hiện nay, những thành công và hạn chế của hoạt động này. Trên cơ sở đó đề xuất giải pháp nhằm phát triển thị trường sách tinh gọn trong bối cảnh xu hướng đọc thay đổi đáng kể do tác động của cách mạng thông tin và lối sống hiện đại.

* TS, Trường Đại học Văn hóa Hà Nội

Phát triển thị trường sách tinh gọn phù hợp với xu hướng phát triển của xuất bản thế giới và khả năng của các nhà xuất bản Việt Nam

Trên thế giới, xu hướng xuất bản sách tinh gọn đã xuất hiện từ lâu và thu hút sự tham gia của nhiều doanh nghiệp, đơn vị xuất bản lớn, đem lại hiệu quả kinh tế cao, đáp ứng tốt nhu cầu cho đối tượng độc giả ít thời gian, muốn tiếp cận tri thức nhanh gọn. Xu hướng này gắn liền với quá trình bùng nổ của các dịch vụ đọc sách tóm tắt trên hệ sinh thái internet thông qua nền tảng smartphone. Đã có nhiều đơn vị tham gia vào thị trường sách tinh gọn như GetAbstract (Mỹ) với doanh thu 30 triệu USD/năm, hoặc Blinkist (Đức) - ra mắt năm 2012 và có doanh thu ở mức 28 triệu USD/năm (2). Ở Việt Nam hiện nay, các nhà xuất bản cũng đã hội tụ đủ những điều kiện cần thiết cho việc tham gia thị trường sách tinh gọn. Trước hết, định hướng tăng cường ứng dụng công nghệ thông tin và chuyển đổi số đã tạo ra nền tảng kỹ thuật cho hoạt động này. Bên cạnh đó, xu hướng xã hội hóa trong hoạt động xuất bản dẫn tới hình thành sự hợp tác, liên kết mạnh mẽ giữa ba chủ thể chính: nhà xuất bản, đơn vị phát hành và doanh nghiệp công nghệ, tạo ra nền tảng về thiết chế và mạng lưới xã hội cho sự triển khai sách tinh gọn ở Việt Nam.

2. Thực trạng thị trường xuất bản sách tinh gọn ở Việt Nam hiện nay

Thị trường xuất bản sách tinh gọn thu hút ngày càng nhiều tổ chức, doanh nghiệp tham gia

Ý thức được vấn đề sách tinh gọn là xu hướng phát triển của ngành Xuất bản và của thị trường kinh doanh sách hiện nay, nhiều nhà xuất bản và doanh nghiệp phát hành sách đã chú trọng phát triển mảng sách này. Theo thống kê, trong năm 2022, có 10 đơn vị thực hiện xuất bản, phát hành sách tinh gọn, bao gồm 93 đầu sách in với số lượng 457.010 bản, 880 sách điện tử với 10.997.806 lượt truy cập (3). Các đơn vị xuất bản lớn như: Nhà xuất bản *Chính trị quốc gia Sự thật* đã xuất bản được 6 đầu sách tinh gọn. Nhà xuất bản *Thông tin và Truyền thông* đã xuất bản được 20 đầu sách và Nhà xuất bản *Nông nghiệp Việt Nam* là 12 đầu sách (4). Song hành với đó, đã xuất hiện ngày càng nhiều các doanh nghiệp công nghệ tham gia vào các hoạt động xuất bản sách tinh gọn dưới các hình thức xuất bản phẩm điện tử. Nền tảng REAVOL đã có gần 7.000 cuốn sách được tóm tắt và đăng tải. Công ty

Waka tham gia cung cấp 600 tựa sách tinh gọn điện tử và hơn 1.000 sách nói. Còn Voiz FM hiện có 50 tựa sách tinh gọn ở các thể loại khác nhau (5).

Chất lượng sách tinh gọn bước đầu đáp ứng được nhu cầu độc giả

Mặc dù là sách tinh gọn với các tiêu chí ngắn gọn, cô đọng, giá rẻ, song không vì thế mà chất lượng sách tinh gọn được phát hành trong thời gian qua bị xem nhẹ. Đã có gần 400.000 bản in sách giấy và hơn 100 triệu lượt đọc/ nghe sách điện tử trong năm qua. Theo Công ty REAVOL, hiện có hơn 1 triệu người dùng đã tải và trải nghiệm ứng dụng REAVOL với số lượng khách hàng kích hoạt đạt hơn 500.000 người/ năm (6). Nội dung sách tinh gọn hiện nay rất đa dạng, từ lý luận chính trị, khoa học - kỹ thuật, văn hóa - lịch sử cho đến sách thiếu nhi. Phần lớn trong số đó được tóm tắt từ các tác phẩm có giá trị đặc sắc về nội dung, hình thức, đáp ứng tốt nhu cầu học tập, nghiên cứu, thu nhận thông tin và giải trí của độc giả. Hình thức xuất bản sách tinh gọn rất đa dạng (audio, ebook, podcast, infographic), tận dụng lợi thế đa phương tiện của công nghệ thông tin và đặc tính lan tỏa nhanh của internet nên được đông đảo công chúng, nhất là độc giả trẻ đón nhận tích cực.

Sách tinh gọn phát huy tốt vai trò chính trị, tư tưởng và văn hóa theo định hướng phát triển ngành Xuất bản

Hoạt động xuất bản sách tinh gọn luôn bám sát định hướng phát triển ngành Xuất bản theo Chỉ thị số 42-CT/TW ngày 25-8-2004 của Ban Bí thư về nâng cao chất lượng toàn diện hoạt động xuất bản. Theo đó, “sự nghiệp xuất bản là một lĩnh vực hoạt động tư tưởng sắc bén của Đảng, Nhà nước và nhân dân, là một bộ phận quan trọng của nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc” (7). Nhiệm vụ quan trọng của công tác xuất bản là “tích lũy và truyền bá các giá trị tinh thần, góp phần nâng cao dân trí, phát triển văn hóa, xây dựng nền tảng tư tưởng, thế giới quan, nhân sinh quan cách mạng và khoa học của xã hội” (8). Nhà xuất bản *Chính trị quốc gia Sự thật* đã phát hành sách tinh gọn từ những bộ sách kinh điển, các tác phẩm lý luận chính trị lớn, góp phần tuyên truyền, xây dựng và bảo vệ nền tảng tư tưởng của Đảng. Nhiều bộ sách tinh gọn của Nhà xuất bản *Nông nghiệp Việt Nam* đã đóng góp tích cực vào việc xây dựng khối đại đoàn kết dân tộc, xóa đói giảm nghèo, phát triển nông nghiệp, nông thôn Việt Nam.

Hiệu quả kinh tế của hoạt động xuất bản sách tinh gọn chưa cao

Mặc dù xuất bản sách tinh gọn đã và đang trở thành xu hướng của hoạt động xuất bản trên thế giới cũng như ở Việt Nam, nhưng cho đến nay giá trị kinh tế mà thị trường sách tinh gọn đem lại chưa cao. Nhiều đơn vị tham gia mới chỉ dừng lại ở việc sử dụng sách tinh gọn cho các hoạt động quảng cáo, truyền thông. Voiz FM cho biết, họ làm 50 tựa sách tinh gọn và miễn phí toàn bộ cho người dùng để quảng bá nội dung gốc (9). Nhiều đơn vị cung cấp, phát hành sách tinh gọn điện tử với số lượng lớn để phủ thị trường, trong ngắn hạn doanh thu chưa thể bù được chi phí đầu tư. Trong khi đó ở Đức, nền tảng sách tinh gọn Blinkist có doanh thu khoảng 40 triệu USD/ năm và GetAbstract - của Mỹ đạt mức 30 triệu USD/ năm (10). Tình trạng vi phạm bản quyền dẫn tới giá trị kinh tế của thị trường sách tinh gọn suy giảm đáng kể. Ở Việt Nam hiện đang tồn tại khoảng 100 nền tảng cung cấp sách tinh gọn - với số lượng người tham gia lớn - nhưng không đăng ký hoạt động phát hành theo quy định Luật Xuất bản (11), gây thiệt hại nghiêm trọng về lợi ích kinh tế cho các nhà xuất bản, doanh nghiệp phát hành sách và các tác giả.

Vấn đề truyền tải giá trị của tác phẩm gốc và kiểm soát nội dung sách tinh gọn còn nhiều bất cập

Sách tinh gọn là một tác phẩm phái sinh. Nó không truyền tải hết được những đặc sắc về nội dung và nghệ thuật sử dụng ngôn từ trong các tác phẩm gốc. Điều này ảnh hưởng trực tiếp đến chức năng chính của ngành Xuất bản là nâng cao dân trí và phát triển văn hóa. Đối với độc giả, việc chỉ tiếp cận những thông tin cơ bản trong sách tinh gọn mà không tìm đọc tác phẩm gốc sẽ tác động tiêu cực tới năng lực cảm thụ giá trị tinh thần mà sách mang lại. Việc tinh giản nội dung của một số thể loại sách tinh gọn, đặc biệt là mảng sách lý luận chính trị, sách văn học - nếu không được kiểm soát tốt - sẽ dẫn tới tình trạng “cắt xén lý luận”, xóa bỏ giá trị nghệ thuật của tác phẩm, ảnh hưởng đến chức năng tư tưởng - văn hóa của hoạt động xuất bản - đã được nêu trong chỉ thị 42/CT-TW: “sự nghiệp xuất bản là một lĩnh vực hoạt động tư tưởng sắc bén của Đảng, Nhà nước và nhân dân, là một bộ phận quan trọng của nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc” (12).

Mạng lưới liên kết xuất bản sách tinh gọn hoạt động chưa hiệu quả

Phát triển thị trường sách tinh gọn cần sự tham

gia của ba chủ thể, bao gồm nhà xuất bản, doanh nghiệp phát hành sách và doanh nghiệp công nghệ. Thúc đẩy sự hợp tác giữa các chủ thể này đóng vai trò quyết định đến chất lượng, hiệu quả của mảng sách tinh gọn trên thị trường xuất bản. Hiện nay, có nhiều doanh nghiệp công nghệ sở hữu các nền tảng ứng dụng công nghệ thông tin có thể hỗ trợ tốt cho việc phân phối sách tinh gọn (khoảng 100 nền tảng cung cấp sách tinh gọn). Tuy nhiên, việc chưa hình thành mạng lưới kết nối với các nhà xuất bản, nhà phát hành sách khiến các doanh nghiệp công nghệ gặp khó khăn trong vấn đề đảm bảo tính pháp lý về bản quyền và sở hữu trí tuệ để tăng cường đầu tư, phát triển sách tinh gọn lâu dài và bền vững, phù hợp với xu thế chuyển đổi số và đẩy mạnh xã hội hóa trong ngành Xuất bản hiện nay.

3. Giải pháp phát triển thị trường xuất bản sách tinh gọn hiện nay

Tăng cường quản lý nhà nước về thị trường xuất bản sách tinh gọn

Sách tinh gọn đã và đang trở thành nhu cầu của một bộ phận độc giả trong đời sống hiện đại. Phát triển thị trường sách tinh gọn là xu thế tất yếu của ngành Xuất bản. Do đây là xu hướng mới, nên cần tăng cường hiệu lực, hiệu quả quản lý nhà nước, đảm bảo thị trường sách tinh gọn phát triển lành mạnh, đúng pháp luật, có tác dụng thúc đẩy văn hóa đọc tích cực trong xã hội. Trước hết, cần hoàn thiện thể chế, chính sách tạo môi trường pháp lý và thúc đẩy đầu tư cho các hoạt động xuất bản sách tinh gọn, theo đúng tinh thần của Chỉ thị 42/CT-TW: “Cần xây dựng những chính sách và cơ chế phù hợp để xuất bản hoạt động có hiệu quả trong cơ chế kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa” (13). Bên cạnh đó, các cơ quan, đơn vị có chức năng quản lý nhà nước về xuất bản tăng cường kiểm tra, giám sát ngăn chặn hành vi vi phạm bản quyền để bảo vệ bản quyền sách tinh gọn. Nhà nước cần xây dựng cơ chế kêu gọi sự tham gia của các doanh nghiệp, đơn vị xuất bản, phát hành tăng cường đầu tư công nghệ để đáp ứng đa dạng nhu cầu sách tinh gọn của độc giả trong thời đại số.

Xây dựng mạng lưới kết nối giữa các chủ thể trong xuất bản sách tinh gọn

Hệ thống các mạng lưới kết nối giữa nhà xuất bản, nhà phát hành sách và doanh nghiệp công nghệ đóng vai trò nền tảng cho các hoạt động xuất bản sách tinh gọn đạt chất lượng, hiệu quả. Thực thi giải pháp này vừa tạo cơ chế kết nối để phát huy vai trò,

Ứng dụng đọc sách tinh gọn

thể mạnh của mỗi chủ thể, đồng thời cũng góp phần thực hiện chủ trương đẩy mạnh xã hội hóa trong hoạt động xuất bản sách tinh gọn. Trước hết, cần xây dựng cơ chế huy động nguồn lực hỗ trợ các nhà xuất bản, doanh nghiệp phát hành và doanh nghiệp công nghệ hợp tác xuất bản sách gốc kèm theo bản tinh gọn trên nhiều nền tảng, theo các loại hình khác nhau phù hợp với nhu cầu độc giả. Giải quyết tốt vấn đề lợi ích - nhất là lợi ích kinh tế - giữa các chủ thể tham gia thị trường sách tinh gọn trên cơ sở thực hiện có hiệu quả vấn đề bản quyền và phân phối lợi nhuận hợp lý giữa các đơn vị. Ngoài ra, cần tổ chức các diễn đàn, hiệp hội nghề nghiệp hoặc hội nhóm “sách tinh gọn” trên không gian mạng để tập hợp, thu hút rộng rãi các tổ chức, đơn vị có nhu cầu hợp tác, liên kết, tham gia dịch vụ cung cấp sách tinh gọn đến các đối tượng bạn đọc.

Đẩy mạnh truyền thông về sách tinh gọn đến các đối tượng độc giả

Công tác truyền thông đóng vai trò quan trọng trong quảng bá phát triển thị trường sách tinh gọn. Không chỉ giúp phù sóng thị trường và định hướng nhu cầu tiêu dùng, truyền thông về sách tinh gọn còn

có tác dụng nâng cao nhận thức xã hội về vị trí, vai trò, tầm quan trọng và xu thế phát triển sách tinh gọn trong thời đại chuyển đổi số. Trước hết, bản thân mỗi nhà xuất bản, công ty phát hành và doanh nghiệp công nghệ tham gia thị trường sách tinh gọn cần xây dựng chiến lược truyền thông sát với yêu cầu, đặc điểm của từng đối tượng độc giả. Tăng cường đầu tư nhân lực, tài chính cho công tác truyền thông, coi đây là một bộ phận quan trọng sách tinh gọn. Các nhà xuất bản nghiên cứu, tích cực triển khai các biện pháp tận dụng có hiệu quả đề án *Ứng dụng công nghệ thông tin, phát triển văn hóa đọc trên các phương tiện giao thông công cộng* để phát triển các loại hình sách tinh gọn.

Kết luận

Sách tinh gọn đã và đang được đông đảo công chúng đón nhận để đáp ứng nhu cầu nghiên cứu, học tập và giải trí trong thời đại công nghệ số. Hiện nay, nhiều nhà xuất bản, đơn vị phát hành và các nền tảng công nghệ đang tăng cường đầu tư phát triển thị trường sách tinh gọn. Mặc dù bước đầu đạt được những thành công nhất định, song, thị trường sách tinh gọn hiện nay vẫn còn tồn tại một số bất cập về cơ chế quản lý, vấn đề tuân thủ pháp luật về quyền tác giả cũng như vai trò của nó trong định hình xu hướng văn hóa đọc tích cực cho độc giả - đặc biệt là độc giả trẻ. Trước sự tác động của cách mạng công nghệ thông tin đến thói quen, nhu cầu, hành vi người đọc và chỉ lược kinh doanh của các đơn vị xuất bản, việc thị hiện có hiệu quả các giải pháp về quản lý nhà nước, xây dựng mạng lưới và công tác truyền thông sẽ định hình các yếu tố tích cực của thị trường xuất bản sách tinh gọn ở Việt Nam trong thời gian tới ■

L.T.P.N

- 1, 7, 8, 12, 13. Ban Bí thư, *Chỉ thị số 42-CT/TW, ngày 25-8-2004 của Ban Bí thư về nâng cao chất lượng toàn diện của hoạt động xuất bản, thuvienphapluat.vn.*
- 2, 10. Tuấn Chiêu, *Sách tinh gọn - cánh cửa mới cho ngành xuất bản Việt Nam, vietnamnet.vn, 14-4-2022.*
3. Hiền Nhân, *Sách tinh gọn nhiều tiềm năng phát triển, vnexpress.net, 15-4-2023.*
- 4, 5, 6, 9. T.H, *Sách tinh gọn - Hướng đi tiềm năng trong hoạt động xuất bản, ictvietnam.vn, 15-4-2023.*
11. Thảo Nguyên, *Vượt qua nỗi sợ, khai thác tiềm năng sách tinh gọn, daibieunhandan.vn, 13-5-2023.*